

DULKADIRLI BEYLİĞİ'NİN ERATNALILAR İLE MÜNASEBETLERİ*

Abdullah KAYA

Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, zaravi58@hotmail.com

Özet

Halep ve Antep arasında bulunan Bozok Türkmenleri, XII. yüzyıl sonlarına doğru İlhanlı hâkimiyetinin zayıflamasıyla Anadolu içlerine doğru göç etmeye başladılar. Çoğunluğu Bayat, Beğdilli ve Avşar Türkmenlerinden olan gruplar kendi aralarında birleşerek, Memluk Sultanı Melik Nâsır'ın da yardımıyla Malatya, Maraş ve Sivas'a kadar ilerleyip bu topraklar üzerinde beyliklerini kurmayı başardılar. Oğuzların Bozok koluna mensup olan bu Türkmenler, Memlukların uç beyliği gibi bazen onların yardımıyla bazen de kendi kendilerine Ermeni bölgelerine ve Anadolu içlerine doğru seferler yapıyorlardı.

Memluklular ile Eratnalılar arasında tampon bir bölge konumunda olan Dulkadirli, zaman zaman Eratnalılar'ın sınırlarına çeşitli saldırılar düzenleyerek, yağma faaliyetlerinde bulunmuşlardı. Dulkadirli, Memluklu himayesinde olduğundan dolayı Emir Eretna bu saldırıları durdurmak için çoğu zaman Memluklulara başvurmuştu. Karaca Bey, halifenin ihtarı üzerine bu akınları bir süre durdursa da ileriki zamanlarda meydana gelen gelişmeler bu iki beylik arasında birçok çekişme ve savaşın yaşanmasına sebep olmuştu.

Anahtar kelimeler: Dulkadirli, Eratna, Türkmen, Memluklar, Anadolu.

RELATIONS WITH DULKADIRLI PRINCIPALITY ERATNALILAR

Abstract

The Turkmens of the Bozok section of Oguzs who were in the Aleppo and Antep started to immigrate to the inner parts of Anatolia during the declining of the Ilkhans in Anatolia in the ends of the XIIth century. These groups more of them were Bayat, Avşar and Beğdilli Turkmens having united in their own gap, achieved to establish their principalities at these lands while advancing Malatya, Maraş and Sivas with the help of Mamluk Sultan Melik Nasir. Those Turkmens who were the members of the Bozok section of Oguzs would made military campaign forward to the inners of Anatolia and Armenian regions either willingly or together as a border principality of the Mamluks.

The Dulkadhir principality that was the buffer zone between Mamluks and Eretnas sometimes attacked to the borders of the Eretnas as looting activities. Emir Eretna had often applied to Mamluk Sultanate to block these attacks because the Dulkadirs were under the protection of Mamluk. Even though Karacabey stopped those attacks for a while after the warning of the Caliphate, some events which happened in the future caused many contentions and wars between these two principalities.

Key Words: Dulkadirli, Eratna, Turkmen, Memluks, Anatolia.

* Bu çalışma 29 Nisan-1 Mayıs 2011 tarihleri arasında Kahraman Maraş'ta yapılan *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*'nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

GİRİŞ

Çalışmamıza konu olan beyliğin adı Türkçe, Arapça ve Farsça kaynaklarda değişik şekillerde telaffuz edilmektedir. Beyliğin adı kaynaklardaki yazılış biçimlerine göre: “*Dulgadır, Dulkâdir, Dülkadir, Dürkâdir, Zulğadır, Zülkâdir/Zulkadir, Züelkâdir/ Züel-kadir, Tolğadır, Tulkadir*” şeklinde sıralamaktadır. Eserlerini Farsça yazan tarihçiler beyliğin adını “*Zulkadir*” olarak yazarken, Arap tarihçileri daha çok “*Dulgadır ve Tulğadır*” olarak zikretmişlerdir. Osmanlı kaynaklarında ise beyliğin adı bazen “*Dulkadir* bazen de *Zulkadir*” şeklinde kullanılmıştır (R.Yinanç, 1989: 6; Edhem, 1982: 149²⁵⁸). “*Zülkadriye*” olarak da geçen (Refik, 1989: 64) kelimenin aslı ve anlamı hakkında değişik görüşler bulunmakla beraber¹, genel kullanım şekli daha çok “*Dulkadir*” olarak kabul görmektedir.

Dulkadirli Beyliğini kuranlar, Moğol istilası sebebiyle Türkistan'daki yurtlarını terk ederek Anadolu'ya göç eden Türkmenlerdi (Altınöz, 2009: 20; Atalay, 1973: 44; Kaya, 2008: 15). Baycu'nun bütün askerleri ve bunların aileleri ile birlikte gelip Anadolu'da oturmaya başlaması, Hülâgu ve Abaka dönemlerinde yeni Moğol kuvvetlerinin bunlara katılması, Doğu ve Güneydoğu ile Orta Anadolu'ya Türkmenlerin göçlerine sebep olmuştu. Moğol askerlerinin önlerinden kaçan Türkmenler, bir taraftan kuzeyde ve güneyde dağlık ve kıyı bölgelerine çekilirken, daha önemli gruplar ise Bizans sınırlarına ve Memlûk topraklarına göç etmişlerdi (Sümer, 1970: 45). Selçuklu ve İlhanlı kuvvetleri Orta Anadolu ve ovalara, Türkmenler ise dağ ve hudutlara (uçlara) hâkimdi (Turan, 1993: 58). Memlûklular, Moğollardan kendilerine sığınan Türkmenleri Güney Anadolu ile Kuzey Suriye bölgelerine yerleştiriyordu (Sümer, 1963: 8-9). Memlûklular'ın amacı ise İlhanlılar ile onların müttefiki olan Kilikya Ermeni Prensiği'nin saldırılarından korunmak (Ersan, 1995: 203; R.Yinanç, 1989: 7) ve en güvenilir yardımcı kuvvetleri olan Türkmenlerin yardımıyla Orta Anadolu'yu tekrar yurt edinmekti (Sümer, 1970: 45). Türkmenler, Baybars döneminden beri Çukurova'daki Ermeni krallığı üzerine yapılan seferlere katıldıkları gibi, Moğol hâkimiyeti altında bulunan topraklara da bazen yalnız, bazen de Memlûk emirleriyle birlikte sefere çıkıyorlardı (Sümer, 1970: 77). Memlûklular ise Türkmenlerin de yardımıyla 1260'ta Ayn-Calut'ta, 1277'de Elbistan'da², 1281'de Humus'ta Moğolları ağır yenilgilere uğrattırken, onların müttefiki olan Ermeniler üzerine sefer yapmaktan da geri durmuyorlardı (Yinanç-Elibüyük, 1988: XIV-XV; R. Yinanç, 1989: 3-5). Çukurova bölgesine yapılan Memlûklu akınlarına genellikle, Üç ok koluna mensup boylar katılırken, kuzey ve kuzeydoğu yönüne yapılan akınlara ise (Dulkadirli Beyliği'ni kuracak olan) Bozok koluna mensup boylar katılmaktaydı

¹ “Dulkadir”, adının menşei hakkında daha geniş bilgi için bkz. (R.Yinanç, 1989: 6-7).

² Elbistan yenilgisini duyan Abaka 30 bin atlı ile Anadolu'ya geldi. Savaş meydanına giderek, Moğol ölümlerinin çokluğu karşısında kendini tutamayarak ağladı. Bu manzara karşısında büyük bir öfkeye kapılarak, Moğollara düşmanlık gösteren Türkmenlerden eline geçirdiklerini öldürttü (Sümer, 1970: 43).

(Sümer, 1970: 77). Anadolu'daki sosyal istikrarsızlıktan istifade eden Şam ve Halep Türkmenleri ile bölgede bulunan diğer Türkmen oymakları, Memlúkluların baskısıyla kuzey yönünde akınlara çıkarak buralarda yağma faaliyetlerine başladılar. Bu akın ve yağma faaliyetleri, Sivas şehrine kadar uzanıyordu. Hatta 1292'de Sivas'ı da yağmaladılar. Şehir halkı bunlara karşı Mođollarla işbirliği yaparak Türkmenlerin çoğunu kılıçtan geçirdi, geri kalanlar ise bölgeyi terk etmek zorunda kaldı (Turan, 2002: 606).

Maraş ve civarlarını 1298 yılında Ermenilerden alan Memlúklular, buraları Türkmen beylerine ikta olarak verdi (M. H. Yinanç, 1340/1341: 100). Maraş, Dulkadirli Beyliği'nin kuruluşuna kadar, Memlúkluların Halep valiliğine bağlı olan Türkmen beyleri tarafından idare edildi (Yinanç- Elibüyük,1988: XV; R.Yinanç,1989: 4-5). Arifî Paşa'nın bildirdiğine göre; Memlúklulara bağlı bulunan Bozok koluna mensup Türkmenlerin başında muhtemelen 1310 yılına kadar yaşamış olan Dulkadir adında bir bey bulunmaktaydı. Onun ölümüyle de yerine Karaca Bey geçti (Arifî Paşa, 2011: 22). Dulkadir adındaki Türkmen beyinden sadece Karamanoğulları'nın özel tarihini anlatan Şikârî bahsetmektedir. Bu kaynakta, Dulkadir hakkında kronolojik bir sıralama ile verilmeyen şu bilgilere rastlanılır: Dulkadir Bey, oğlunu kırk bin kişilik bir kuvvetle Anadolu Selçuklularına Karamanoğulları'na karşı yardım amacıyla gönderir. Ancak Karamanoğlu Mehmet Bey, Selçuklu'yu yenip, Konya'ya girince Cimri'yi tahta çıkarır ve yardıma gelmiş olan Dulkadirođlunu'da hapse attırır. Bir süre sonra Eratna Bey tarafından hapisten kurtarılan Dulkadirođlu, Maraş'a gelerek Türkmenlerin başına geçer (Şikârî, 1946: 41,56). Refet Yinanç Hoca, bu anlatılanlardan sadece Karaca Bey'in babasının Dulkadir Bey olabileceğini kabul etmektedir (R.Yinanç, 1989: 9).

Dukadir Beyliği'nin kurucusu olan Karaca Bey, "Markizî"de şöyle geçmektedir: Memlúklulara bağlı olarak Birecik (Bikre-Birgi)'de ikamet eden Türkmenlerin başındaki Zeyneddin Karaca et-Türkmanî, Mısır Sultanı en-Nasır Muhammed b. Kalavun'dan 1317-1318'de emirlik beratı aldı (el-Makrizî, 1982: 177; Koca, 2002: 299). Bölgedeki Türkmenler, Dulkadir Beyliği kurulana kadar Halep valiliğine bağlı Türkmen beyleri tarafından idare ediliyordu. Bu beyler yukarıda da bahis olunduğu gibi Halep valisine katılarak bazen Kilikya Ermenilerine bazen de Anadolu'daki Moğollara karşı sefer yapıyorlardı. Örneđin, kalabalık bir Türkmen kitlesi, 1317-1318'de Halep naibi Alâeddin Tanbođa'nın emrinde İlhanlılara karşı yapılan bir sefere katılmışlardı. Bu Türkmenler, 1320-1321 yıllarında ise Memlukların Kilikya Ermenileri üzerine yaptıkları bir sefere katılmış fakat büyük bir kısmı Ceyhan nehrini geçerken boğulmuştu (Ebü'l- Fidâ, H.1286: 84,91.). Bundan onbeş sene sonra Güney Anadolu'daki Bozoklar'ın başına geçmiş olan Karaca Bey, 1335 yılının Mayıs ayında beş bin atlı asker ile Kilikya Ermeni Prensiği arazilerine akınlarda bulunmuş ve zengin ganimetlerle geri dönmüştü (Arifî Paşa, 2011: 22; Uzunçarşılıoğlu,1937: 43; M. H. Yinanç, 1993: 654; R. Yinanç, 1994: 553). Uc

bölgelerde Türkmen aşiretler arasında savaşçı kadınların bulunduğu da bilinmekteydi. Hiç şüphesiz bu kadınlar Ahi Teşkilatına bağlı “*Bacı örgütü*” mensuplarıydı (Bayram, 1994: 54-55). Karaca Bey'in ordusunda kadın askerlere de yer verilmişti. Dulkadiroğulları'nın otuz bin silahlı kadın askere sahip olduğuna dair haberler, her ne kadar sayı itibarıyla mübalağalı olsa da beylikteki kadın askerlerin varlığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır (Köprülü, 1986:160; Bayram, 1994: 54).

1337'de³ Elbistan ve Maraş merkez olmak üzere kurulan Dulkadirli Beyliği'nin (Sümer, 1999:186,194)⁴ sınırları zaman zaman doğuda Adıyaman, Kâhta, Besni, Harput, Malatya ve Akçadağ'a (Gündoğdu, 1986: 7), kuzeyde Yozgat ile (Sivas'ın güneyindeki) Gemerek⁵ ve Gürün⁶den Hatay/Hassa'ya, batıda ise Kırşehir'e, kadar uzanmıştır (R. Yinanç, 1994: 553). Beyliğe adını veren Dulkadir Türkmenleri, Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup olup, Avşar, Bayat ve Beydili boylarından idi (Sümer, 1970: 77). Beyliğin kurucusu olan Dulkadir Beyin ise bunlardan hangisine mensup olduğu henüz tespit edilememiştir (R. Yinanç, 1989: 8). Faruk Sümer, beylikteki Türkmenlerin çoğunluğu Bayatlar'dan oluştuğu için kurucularının da bu boydan olma ihtimalinden bahseder (Sümer, 1952: 380-381). Dulkadirli halkını oluşturan ve Uzun Yayla'da⁷ faaliyetlerde bulunan, Bozoklara mensup Türkmen oymakları, bugün Yozgat iline “*Bozok*” adını veren aşiretlerdir (Sümer, 1999: 174). Maraş, Elbistan ve Malatya'nın ormanlık bölgelerinde yaşayan ve Dulkadirli halkına mensup olan Ağaç-eriler ise, yağma ve tahripleriyle sadece Suriye ve havalisine değil, Sivas ve dolaylarına da zarar vermişlerdi. Bu yağma ve talanlar yüzünden Dulkadir beyleri bazen zor durumda kalmışlardır. Hatta bu durum Süli Bey'in hayatına da mal olmuştu. (Sümer, 1962: 521; Döğüş, 2008: 75).

Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılma sürecinden bir süre sonra kurulup, Anadolu topraklarında iki asra yakın bir zaman etkin rol oynayan beyliklerden biri de Dulkadirli idi. Başlangıçta Maraş ve Elbistan bölgesinde beyliğini kurmuş olan Dulkadirli beyleri, zamanla sınırlarını genişletmek için dört yöne akınlar

³ Beyliğin kuruluş tarihini, Osmanlı tarihçileri, bazen 1339-1340, bazen de 1378 olarak göstermişlerdi. Ancak Mısır Tarihinde Karaca Bey'in adı 1327-1343 yılları arasında anıldığından dolayı 1378 yılını savunanların görüşü geçersiz kalmaktadır (Edhem, 1982: 149).

⁴ Zulkadriyye (Dulkadirli) Elbistan'da otururlardı (Sümer, 1999: 432).

⁵ Dulkadiroğulları beyleri ve hatunları beyliğin hüküm sürdüğü yerlerde çok sayıda camii, mescit, medrese, imaret ve zaviyeler yaptırmışlardı. Sivas'ın Gemerek ilçesinin ortasında yeniden yapılracasına değişmiş, orijinal özelliklerini tamamen yitirmiş bir Dulkadirli eseri olan mescit bulunmaktadır. Bunun dışında ilçe merkezinde bir zaviye ile şehrin dışındaki Kızılırmak üzerinde bir köprünün yapıldığı bilinmektedir (Gündoğdu, 1986: 30).

⁶ Gürün ilçesi bu dönemlerde bir köy konumundaydı. Gürün Köyü'nün bir kısmı Somuncu Baba (Darende) vakfiyesine ait olduğu gibi bir kısmı da Dulkadir beyi Alâü'd-Devle Bozkurt tarafından Elbistan'da yaptırılmış olan Hatuniye Camisi ve vakıf arazileri arasında sayılmakta idi (Öz, 1999: 150)

⁷ Sivas'tan Yozgat'a kadar uzanan geniş coğrafya

düzenlemişlerdi. Ancak beyliğin doğu ve güney sınırlarında Safevi (1501-1736), Karakoyunlu (1380-1469), Celayir (1340-1432) ve Memlûklüler (1250-1517) gibi daha güçlü devletlerin yer alması onları daha çok kuzey ve batıya yani Malatya, Kayseri, Kırşehir, Ankara ve Sivas'a doğru yöneltmişti. Bu bölgede ise Eratna, Karaman ve Ramazanoğulları Beylikleri bulunmaktaydı. Bu beyliğin yakın ilişkide bulunduğu komşu devletlerden birisi de Eratnalılar'dı. Dulkadirli, Eratnalılar'a karşı kimi zaman dostça, kimi zaman da düşmanca tavırlar sergilemişti. Biz bu çalışmamızda Dulkadirli'lerin kuzey sınırında yer alan Eratnalılar ile olan ilişkilerini inceleyeceğiz.

Zeyneddin Karaca Bey Dönemi Eratnalılar İle İlişkiler (1337-1353)

Anadolu'yu hâkimiyeti altında bulunduran İlhanlı hükümdarı Ebû Saîd Bahadır Han, 1335 yılında yerine bir halef bırakmadan ölünce, devlet içinde iç mücadeleler başladı. İlhanlı Devleti, sürekli mücadeleler sonucu zayıflayarak siyasi bütünlüğünü kaybetti. Diğer bölgelerde olduğu gibi Anadolu'da da siyasi bir otorite boşluğu meydana geldi (Hakkı-Nafiz, 1998: 78; Sümer, 1970: 102; Seferoğlu-Müderisoğlu, 1986: 108). Bu durumu fırsat bilen Türkmen beyleri, her yerde kendi hesaplarına faaliyetlere başladılar⁸. İlhanlı devletinin yıkılışı ile Anadolu'nun her yanında Türk beylikleri kurulmaya başladı⁹. Anadolu, bir asır içinde kurulan bu beylikler tarafından adeta taksim edilmişti (Turan, 1993: 60; Holt, 1999: 177). Bölgedeki Türkmen Beyleri'nin bir kısmı Memlûk bir kısmı da İlhanlı hâkimiyetindeydi. Anadolu'da hâmisiz kalan Türkmen Beyleri Memlûk kontrolündeki Türkmenlerin saldırılarına uğruyordu.

Orta Anadolu'da yer alan Eratna beyliği, İlhanlılar'ın Anadolu'daki "*Eyalet-i Rûm*" valiliğinin sona ermesiyle ortaya çıktı (Yücel, 1981: 4; Aynı mlf, 1988: 4-5). Ebû Saîd Bahadır Han'ın vefatı üzerine, başa geçmek için İran'a dönen Şeyh Hasan Celayir, yerine Emir Eratna'yı Anadolu Umûm Valiliği'ne vekil olarak bıraktı (Göde, 1994: 40-41; Uzunçarşılı, 1968: 165). Emir Eratna, Çobanîler ile Celayirîler arasındaki çekişmeyi dikkatle izliyordu. Anacak efendisi Hasan Celayir, Hasan Çobanî'ye mağlup olunca geleceğinden endişe eden Eratna Bey, Memlûklu Sultanı en-Nâsır Muhammed ile iyi ilişkiler kurmanın yollarını aradı (Holt, 1999: 179; Uzunçarşılı, 1988: 309; Göde, 1994: 43). Emir Eratna'nın Memlûklulara yanaşma nedenlerinden biri de güney sınırlarını Dulkadirli'ler'e karşı güvence altına almaktı. Dulkadirli Karaca Bey fırsat buldukça Eratna topraklarına saldırıp yağma

⁸ Emir Hacı Togay Diyarbakır'da; Emir Erdana Rum ülkesinin bir kısmında; Emir İrinç Oğulları Kürdistan ve Huzistan'da; Emir Mahmud Şah İncü Fars'ta; Seyyid Celaleddin Beylerbeyi İsfahan'da; Emir Mübarizeddin Muhammed Muzaffer Yezd şehrinde... vs. hükümet kurmaya kalkışmışlardı.(Hakkı-Nafiz, 1998: 78⁶).

⁹ XIV. asrın ilk yarılarında kurulan Anadolu beyliklerinin siyasî ve sosyo-ekonomik durumları el-Omorî ve İbn Batûta tarafından tafsilatlı bir şekilde anlatılmaktadır. (Turan, 1993: 60)

faaliyetlerinde bulunuyordu. Eratna Bey, Memluklu himayesine girerek hem Karaca Bey'e hem de rakibi Timurtaş Noyan'ın oğlu Şeyh Küçük Hasan'a karşı Sivas'taki siyasi geleceğini güvence altına almış olacaktı (Demir, 2005: 64). Memlukluların Eratnalılar'ı metbûluğa kabul ediş sebebi ise Celâyir veya Çobaniler'in, Eratnalılar'ı da bünyesine katarak bölgede kendisine karşı güç oluşturmalarını önlemektir.

Bir süre sonra Emir Eratna, endişelerinde haklı çıktı. Çünkü Hasan Celâyir'i bertaraf eden Şeyh Hasan Çobanî, gözlerini Anadolu'ya çevirerek Eratnalılar'ın kendisine tâbi olmasını istedi (Uzunçarşılı, 1998: 309; Göde, 1994: 43). Emir Eratna bu isteği reddedince Şeyh Hasan Çobanî, onu cezalandırmak adına Eratna idaresindeki bazı yerleri (Doğu Karahisar'a kadar) istila ederek tahrip etti (Uzunçarşılı, 1988: 166). Yaşanan bu gelişmeler karşısında dikkatli ve akıllı hareket etmesini bilen Emir Eratna, kendisini tehlikeli bir maceraya atmamaya, Kayseri Kadısı Sirâceddîn Süleyman'ı Memlûk Sultanı'na elçi olarak gönderdi (Hakkı-Nafiz, 1998: 80). Eğer Çobaniler'e karşı kendisine yardım edilirse Sultanın nâibi olarak Anadolu'da görev yapabileceğini bildirdi. Memlûklu Sultanı, bu samimi talep ve bağlılığa karşılık, Emîr Eratna'ya "*Anadolu ülkesi nâibliği*" sıfatını taşıyan bir menşur gönderdi. Memlûklular'a tabii olan Emîr Eratna, Melik Nâsır adına hutbe okutup sikke bastırdı (Göde, 1994: 44-45). Çobaniler'den Melik Eşref ise Eratna üzerine sefer yapacağı zaman Mısır sultanına bir mektup yazarak, Eratna ile yapacağı muharebede araya girmemesini rica ediyordu (Uzunçarşılı, 1968: 170).

Emîr Eratna, Melik Nâsır'ın ölümüne kadar (1337-1341) Memlûklulara olan bağlılığını kısmen sürdürdü. Sultan adına hutbe okutup, para bastırdı ve paraların bir kısmını da tabii alâmeti olarak Mısır'a gönderdi (Göde, 1994: 46). Makrizî, *Kitabü's-Sülûk*'ta Eratna'nın Anadolu'da Memlûk sultanı adına (1339) (bazen) hutbe okutmadığını ve sikke kestirmediğini belirtir¹⁰. Uzunçarşılı ise *Mesâlik-ül-ebşâr*'dan naklen; "*Eratna'nın bu cemileleri gösteriş için yapıp, hakikatte sultanın emirlerine ehemmiyet vermediğini*" yazar. Bizim kanaatimizde bu doğrudur. Çünkü Emîr Eratna ne zaman başı sıkışsa Memlûklulara sığınıyor, ancak rahata kavuşunca bağlantılarını koparmaya çalışıyordu. Emir Eratna, Memlûklulara olan bağlılığını gevşetince, Melik Nâsır onun bu davranışlarından rahatsız olduğu için bölgedeki Türkmenler (genellikle Dulkadirli) vasıtasıyla Eratnalılar'a ait sınır boylarına akınlar düzenliyordu (Hakkı-Nafiz, 1998: 80; Uzunçarşılı, 1968: 168; Göde, 1994: 46). Dulkadirli Karaca Bey, Mısır Sultanı'nın teşvikleri dışında da (Memlûklulara tabii olduğu zamanlarda) Eratna Beyliği'nin güney sınırlarına (Darende, Gürün ve Gemerek havalisine) bazen akınlar düzenliyordu. Fakat Eratna Bey'in durumu Memlûk Sultanına şikâyet etmesi üzerine, ihtar olarak seferlerine

¹⁰ Bu olay üzerine Darende'nin alınışı gerçekleştiğine göre cümledeki tarih 1338 olabilir.

ara vermek zorunda kalıyordu (Öz, 1999: 149-150). Eratnalılar'a ait olan¹¹ Dârende, Gemerek ve Gürün bu akınlar sonucu Dulkadirli'lerin eline geçerken, Elbistan daha evvel alınmıştı (1337).

Dulkadirli-Eratna arasındaki önemli olaylardan birisi de Karanbük Zaferi'nde (1343) büyük ganimetler elde etmiş olan Eratna Bey'in, Halep valisi Yelboğa'ya gönderdiği hediye kervanının Dulkadirli Türkmenlerince soyulmasıdır. Bu hadise dolaylı olarak Dulkadirli'lerle Memlûkluların arasını açtı (Karadeniz, 2008: 33; R. Yinanç, 1989: 13; Öz, 2001: 122). Misillemekten çekinen Karaca Bey, ele geçirdiği ganimet ve esirleri Mısır sultanına gönderdi. Olayın müsebbibi olarak da Halep valisini gösterip Memlûk Sultanından af diledi. Sultan onun özrünü kabul ederek Beylik menşurunu yeniledi (R. Yinanç, 2002: 809).

Eratna'nın Karaca Bey'e yenildiği 1338 yılında Çobanlı Küçük Şeyh Hasan, Sivas'a hâkim olsa da 1339 yılında Emîr Eratna Sivas'ı tekrar geri aldı. Eratna Bey, düşmanlarına karşı kendisini güvenceye almak için Melik Nâsır'a olan bağlılığını tekrar yeniledi. Emir Eratna'nın kendisine tabii olduğu halde bağımsız hareket etmesinden rahatsız olan Mısır Sultanı, onlara ders vermek için Dulkadirli'leri Eratna üzerine sefere teşvik ediyor bazen de onların yapmış olduğu saldırılara göz yumuyordu (Demir, 2005: 65).

Karaca Bey, bu akınlarla her ne kadar Emîr Eratna'ya zarar veremese de sınır uclarındaki beldeleri yağmalyordu. Karaca Bey dönemindeki Dulkadirli-Eratna ilişkilerinin boyutunu daha çok Memlûklu-Emir Eratna arasındaki múnasebetler şekillendirmişti.

Karaca Bey'in Elbistan'ı Ele Geçirmesi

Her ne kadar bir kısım kaynaklarda Karaca Bey'in Elbistan'ı Emir Eratna'dan aldığı belirtilse de Taraklı Halil Bey'den alındığı bilinmektedir. Elbistan havalisindeki Türkmen beylerinden Taraklı Halil Bey, Elbistan'ı daha evvel Emir Eratna'nın elinden aldı (Sümer, 1970: 103). Daha sonra Halep valisi Altunboğa'ya yüz at hediye göndererek onun vasıtasıyla Memluk Sultanı Nasır'dan şehrin hâkimiyet beratını almayı başardı. Memlûk tabiliğine giren Taraklı Halil'in amacı diğer Türkmen Beylerine karşı kendisini güvence altına almaktı. Markizî, Halil bin Tarafî adındaki bu Türkmen beyinin, yanında yedi yüz kişi olduğu halde Mısır'a gelerek Elbistan naipliğini aldığını ve onun bin silahlı adamı ile on emirinin olduğunu belirtir (el-Makrizî, 1982: 415).

Dulkadirli Karaca Bey hemen yanı başındaki bu Türkmen beyinin nüfuzunun artmasından endişe ederek, oğlu Halil Bey'i, onun üzerine sefere gönderdi. Karaca

¹¹ Eretna'nın idaresindeki yerler; Erzurum, Bayburt, Erzincan, Şarkî-Karahisar, Niksar, Tokat, Amasya, Samsun, Merzifon, Ankara, Aksaray, Develi-Karahisar, Niğde, Kayseri, Darende, Sivas ve havalisi idi. (Uzunçarşılı, 1988: 309).

Bey'in oğlu Halil, çetin bir mÚcadele sonucu muhatabını mağlup ederek 1337'de Elbistan'ı ondan aldı (R. Yinanç, 1989: 9-10; SÚmer, 1970: 103). Dulkadirliiler'e yenilen Taraklı Halil Bey, Halep valisi Altunbođa'ya sığınarak Karaca Bey'e karşı ondan yardım istedi. Altunbođa, Taraklı Halil'in de kışkırtmasıyla Karaca Bey'i tehdit ederek, Halep'e gelip hesap vermesini istedi. Karaca Bey, bu tehditlere hiç aldırış etmediği gibi Altunbođa ile arası açık olan şam valisi Tengiz'e 200 at ile birlikte değerli hediyeler gönderip onunla dost olmaya çalıştı. Ayrıca valiye yazdığı bir mektupta, kendisinin Mısır sultanına sadık bir kÚle olduğunu bildirdi. şam valisi Tengiz, MemlÚk sultanına durumu aktararak Karaca Bey'in gÚcünün Taraklı Halil'den daha fazla olduğunu ve bÚlgede asayişin sağlanması konusunda Karaca Bey'in daha aktif olacağını sÚyledi. Halep valisi Altunbođa ise Taraklı Halil'i desteklediği için onun MemlÚk devletine Karaca Bey'den daha fazla yararlı olacağını bildirdi (el-Makrizi, 1982: 430-431). Bunun üzerine MemlÚk Sultanı, her iki TÚrkmen beyini de Kahire'ye çağırđı. İki de aynı zamanda sultanın huzuruna geldiler. Sultan, her iki TÚrkmen beyini dinledikten sonra Karaca Bey'de karar kılıp onu "TÚrkmenlerin Emiri" olarak ilan etti (R.Yinanç, 1989: 10). Bu durum Dulkadirli Zeyneddin Karaca Bey'i bir nevi MemlÚkluların uç beyi konumuna getirdi. Beyliđinin resmen tanınmış olması Karaca Bey'i diğer şehirlerin fethine girişmeye teşvik etti. Anadolu'da İlhanlı hâkimiyetinin çÚkmesi ve komşu beyliklerin iç karışıklıklardan dolayı zayıf bir vaziyette oluşu Dulkadirli Beyliği'nin topraklarını kuzeye ve batıya doğru genişletmesine ortam hazırlıyordu.

Dulkadir Beyinin GürÚn ve Dârende'yi Alması

Karaca Bey'in Dârende ve havalisini ele geçirmesinde Emir Eratna'nın MemlÚklulara karşı olan olumsuz tavır ve davranışları etkili oldu. Emir Eratna'dan hoşnut olmayan MemlÚk Sultanı 1338 yılında Karaca Bey'i Eratnalılar üzerine sefere teşvik edince Dulkadirliilere Darende ve havalisini topraklarına katma fırsatı doğdu.

Karaca Bey, Darende üzerine yöneldiğinde buranın yöneticisi olan naib Hadım Mercan önemli bir iş için efendisi Emir Eratna'nın yanına gitmişti. TÚrkmen beylerinden Emir Ali Gerger (Ali el-Gergeri), İbrahim, Karaođlu ve Kara Halil bin İlbeyi kırk kadar adamıyla Dârende kalesine geldiler. Daha evvel içeriden ayarladıkları bir adamın surdan aşağıya ip sallamasıyla kaleye giren beyler, Eratna taraftarlarını öldürerek kaleyi Karaca Bey'e teslim ettiler. Karaca Bey, MemlÚk Sultanına bir mektup yazarak Darende kalesini aldığını ve buraya bir emir ataması gerektiğini bildirdi. Aldığı haberden memnun kalan Melik Nâsır, Karaca Bey'e bir teşrif gönderip hareketini överek teřekkÚr etti. Dârende'ye de Emir Tengiz'i naib olarak görevlendirdi (el-Makrizi, 1982: 459,494-495; HÚsameddin, 1935: 25-26; Uzunçarşılı, 1968: 167²¹; SÚmer, 1970: 103; AkgÚndÚz-ÖztÚrk-Baş, 2002: 92). EbÚ'l-Fidâ, Darende'nin alınışını Makrizi'den farklı olarak şöyle anlatmaktadır: "Memlukların Besni naibi İzzeddin Özdemir en-Nuri, 1336 yılının Temmuz ve Ađustos aylarında yanına aldığı TÚrkmenlerle birlikte (Dulkadir TÚrkmenleri dâhil) Eratna

Bey'in elinde bulunan Darende üzerine sefer düzenledi. Darende kalesini kuşatınca şehir halkı âmân dileyerek şehri teslim etti" (Ebü'l- Fidâ, H.1286: 120).

Bugün Sivas'ın bir ilçesi olan Gürün, Darende'ye 35 km'lik bir mesafededir. 1300'lü yıllarda idari yönden Darende'ye bağlı bir köy durumunda olan Gürün, Darende ile birlikte aynı devlet yahut beyliklerin sınırları içinde yer almıştı. Gürün ve Darende, Tohma Havzası içinde yer alıp aynı coğrafi konumu paylaşmakta idi (Öz, 1999: 150-151).

Bir baskınla Dârende'yi elinden kaybeden Emir Eratna, Dulkadirli Karaca Bey'den intikam almak için ertesi sene kuvvetli bir orduyla onun üzerine yürüdü. Bugünkü Gürün ilçesinin güneyinde yapılan savaşta Emîr Eratna, ağır bir yenilgiye uğradı. Sivas'a geri dönmek zorunda kalırken Eratna'nın oğlu, Karaca Bey'e esir düştü. Her iki tarafında beş yüz kadar kayıp verdiği bu savaştan sonra, Sultanı Nasır'ın araya girmesiyle bir barış anlaşması yapıldı (Yinanç-Elibüyük, 1988: XVI; Öz, 1999: 151; Uzunçarşılı, 1968: 167; Akgündüz- Öztürk-Baş, 2008: 60; Akgündüz-Öztürk-Baş, 2002: 93). Savaşta pek çok ganimet ele geçirmiş olan Karaca Bey, yapılan anlaşmaya göre öncekilerin dışında yirmi bin baş koyun, at ve deve daha almıştı (Sümer, 1970: 103). Diğer bir rivayete göre de Karaca Bey, Mısır Sultanı'nın araya girmesiyle Eratnalılar'dan aldığı yirmi bin koyun, at ve deveyi geri iade etmiş (el-Makrizî, 1982: 469,490) esirleri de serbest bırakmıştı (Varlık, 1989: 98). Kemal Göde, ikinci rivayetin ters yorumlandığından dolayı doğru olmadığını bildirmektedir (Göde, 1994: 49²¹⁶). Memlûklular sayesinde yapılan anlaşmayla güney sınırlarını güvence altına alan Emir Eratna, yeni yerler almak için Orta Anadolu'ya doğru yöneldi. Emir Eratna, ne zaman ki Memlûklulara olan bağlılığını gevşetse, onların adına hutbe okutturulup sikke bastırmasa ülkesinin güney sınırlarına yapılan Türkmen akınlarıyla başı belaya giriyordu. Bu akınlardan dolayı rahatsız olunca Memlûk sultanına tekrar şikâyetle bulunarak Mısır'a arize ve hediyeler gönderiyordu¹². Memlûk Sultanı, hediyeleri kabul ettikten sonra gelen elçilere, Eratna üzerine yapılan saldırıların nedeninin Emir Eratna'nın Memlûklulara karşı takındığı tavırların olduğu belirtti (Uzunçarşılı, 1968: 167²¹). Emîr Eratna, sınır güvenliğini sağlamak ve arazilerini yağmadan kurtarmak için Melik Nâsır'ın ölümüne kadar Mısır'a olan bağlılığını devam ettirdi. 1339 yılında Memlûk sultanlığının güvencesini tekrar kazanan Emîr Eratna, çevre illerde sınırlarını genişleterek Tokat, Kayseri ve Samsun yörelerini kendisine bağladı. Eratnalılar, 1341 yılında Melik Nâsır'ın vefatıyla Anadolu'da bağımsızlıklarını ilan ettiler (Demir, 2005: 65).

Karaca Bey, zaman zaman Eratnalılar üzerine akınlar yaparken diğer taraftan da kendisine karşı çıkıp Dulkadirli oymaklarını taciz eden Taşgun ile mücadele

¹² Gönderilen hediyeler arasında içi ve dışı atlas ipekten yapılmış bir de çadır vardı. Döşemesi ipekten ve pervazı samur kürkten olan bu çadıra, o gün otuz bin dirhem değer biçildi. Hediyeler içinde otuz iğdiş, dört sungur, on doğan, on çakır ve altmış ipek tefsile vardı (Uzunçarşılı, 1968: 167²¹).

ediyordu. Şam valisi Tengiz, Halep valisi Altınboğa'ya baskı yaparak, Taşgun'u hapse attırdı (Yinanç-Elibüyük, 1988: XVI). Karaca Bey, 1340 yılında dostu ve hamisi olan Şam valisi Tengiz'in teşvikiyle tekrar Eratnalılar'a saldırarak topraklarını yağmalamaya başladı. Bu saldırıların Şam valisi yüzünden olduğunu anlayan Emîr Eratna, Şam valisi Tengiz'i Memlûklular'a şikâyet etti. Mısır'a çağrılarak İskenderiye'de hapse atılan Tengiz, daha sonra öldürüldü. Bu duruma bozulan Karaca Bey, Memlûklular ile olan ilişkilerini kesti. 1341 senesinde de Sultan Nasır'ın ölümüyle Mısırda çıkan karışıklıklardan faydalanarak bağımsız olmaya çalıştı. Dulkadirli Karaca Bey, Eratnalılarla dostluk kurarak kuzey sınırlarını güvence altına aldıktan sonra Memlûklular'dan Halep'i almak istiyordu (Yinanç-Elibüyük, 1988: XVI). Topraklarının tehlikede olduğunu anlayan Halep valisi, Karaca ve Eratna beylerin birlikte Halep üzerine yürüyeceğini Mısır sultanına bildirdi. Ancak Mısır'daki gelişmeler yüzünden iktidar ile ters düşen Halep nâibi Taştemür, Karaca Bey'in yardımı ile Kayseri'ye gelerek Eratna'ya sığınmak zorunda kaldı (Sümer, 1970: 104).

1344-1345 yıllarına gelindiğinde Karaca Bey, Emir Eratna'nın İlhanlı valisi Şeyh Hasan ile mücadelesinden faydalanarak Eratna topraklarına tekrar saldırdı. İki beylik arasında devamlı ihtilaf ve mücadele konusu olan Tohma Havzası Dulkadirli'lerin eline geçti. 1350'lere kadar Dulkadirli'lerin elinde kalan bölge bu yıllardan sonra Eratnalılar tarafından tekrar geri alındı (Göde, 1994: 73). Memluk sultanı en-Nâsır'ın ölümü ile Memlûk emirleri arasında yaşanan mücadeleler Emir Eratna'yı oldukça rahatlattı. Bölgede daha rahat hareket etme fırsatı bulan Eratna Bey, evvel kaybettiği birçok yer gibi Dârende'yi de tekrar geri aldı (Sümer, 1970: 111).

1350'lerden Emir Eratna'nın vefatına kadar Karaca Bey'in Eratnalılar ile eskisi gibi çekişme içerisinde olduğuna dair bilgilere rastlanılmamaktadır. Bu tarihlerden sonra Karaca Bey, dikkatini daha çok Kilikya bölgesindeki Ermeniler üzerine yoğunlaştırdı (Sümer, 1970: 111). 1352 yılında Emîr Eratna'nın vefatı ile yerine geçen oğlu Mehmet Bey küçük olduğundan dolayı devlet işlerini ümera yürütmekte idi. Ortaya çıkan bu durumdan istifade eden kuzeydeki Türkmen aşiretleri Canik ve havalisini tamamen ellerine geçirirken, güneyde bulunan Dulkadirli Türkmenleri de sınırlarını genişletmek için Tohma Havzasına doğru tekrar akınlara başladılar (Hakkı-Nafiz, 1988: 85; Uzunçarşılı, 1968: 177-178). Eratnalılar'ın elindeki Zamantı (Pınarbaşı), Gürün, Darende, Divriği yaklaşık on yıl sonra tekrar Dulkadirli'lerin hâkimiyetine girdi. Tohma Havza'sı 1381 yılında Kadı Burhaneddin dönemi başlayana kadar Dulkadirli Türkmenlerinin elinde kaldı (Öz, 1999: 151-152). Faruk Sümer, Ankara Savaşı'ndan sonra Dulkadirli Mehmet Bey'in 1404 yılında Darende'yi tekrar zapt ettiğini belirtir (Sümer, 1999: 276). Dârende'nin de içinde yer aldığı Tohma Havza'sı Dulkadir, Eratna, Kadı Burhaneddin ve Memlûklular arasında zaman zaman el değiştirmişti.

Zeyneddin Karaca Bey'in Öldürülmesinde Eratnalıların Rolü

1351 yılında Memlûk Sultanı Nasır Bedreddin'in tahttan indirilmesi üzerine yerine Salih Selahaddin Bin Muhammed geçti (R. Yinanç, 1994: 553). Mısır'daki saltanat değişiminden bir süre sonra Halep valisi Bin Boga Rus (Bin-Bugarus) ile Suriye'nin diğer valileri Memlûk yönetime karşı ayaklandı. Emîr Eratna'nın (vefatından önce) muhalefetine rağmen Karaca Bey, bu isyancı valilere destek verdi. Mısır Sultanı Melik Salih, büyük bir kuvvetle isyancı valilerin üzerine yürüdü ve Bin Boga Rus'u mağlup ederek öldürdü (Hakkı-Nafız, 1998: 85-86; Uzunçarşılı, 1968: 178). İsyancı valilerin bir kısmı da Memlûklulardan kaçarak Karaca Bey'e sığındı. Mısır yönetimi¹³, isyancı valilere yaptığı yardımlardan dolayı Karaca Bey'i cezalandırmak ve Dulkadirli'lerin başına Ramazan Bey'i geçirmek istiyordu. Durumdan haberdar olan Karaca Bey, geleceğinden endişe ederek kendisini affettirmek için iltica eden valileri Memlûklulara teslim ettiyse de, üzerine yapılan seferi önleyemedi (Atalay, 1973: 46; R. Yinanç, 1994: 553). Memlûk Sultanı Melik Salih'in atabeyi Argun, Ramazan Bey'den ve Suriye emirlerinden aldığı yardımcı kuvvetlerle Elbistan'a yürüdü. Elbistan'ı tahrip eden müttefik kuvvetler, 1353 senesi yazında Karaca Bey'i Düldül Dağı eteklerinde sıkıştırdı. Karaca Bey, bütün imkânları zorlayarak yirmi bir gün kahramanca, sabır ve kararlılıkla savaştı ise de başarılı olamayıp büyük bir yenilgiye uğradı. Karaca Bey'in iki oğlu ve kırk adamı yakalanırken kendisi Sivas'a kaçarak Eratnaoğlu Gıyaseddin Mehmed'e sığındı (el-Makrizî, 1982: 898; R. Yinanç, 1994: 553; Atalay, 1973: 46; Hakkı-Nafız, 1998: 86; Uzunçarşılı, 1968: 178; Koca, 2002: 300). Memluk Sultanı, Eratnaoğlu Mehmet Bey'e bir mektup yazarak Karaca Bey'in bir hile ile tutulmasını bildirdi (Uzunçarşılı, 1968: 178). Eratnaoğlu Mehmed Bey ise kendisine sığınmış olan Karaca Bey'i Memlûklulara teslim etmek istemiyordu. Ona izzet ve ikramlarda bulunarak hoşnut kalacağı bir şekilde misafir etti. Fakat Melik Salih'in atabeyi Argun'un istek ve tehditlerine daha fazla direnemeyerek Karaca Bey'i Halep'e göndermeye mecbur kaldı¹⁴. Önce Halep Kalesi'ne hapsedilen Karaca Bey, Mısır'dan gelen bir emir üzerine Kahire'ye yollandı. Burada Memluk Sultanı Melik Salih ile görüşürülen Karaca Bey, daha sonra *Bâb-ı Zevile* denilen yerde işkence edilip asılarak öldürüldü (11 Aralık 1353). Dulkadir Bey'inin cesedi üç gün bu kapıda teşhir edildi (Atalay, 1973: 46; Uzunçarşılıoğlu, 1937: 43; Uzunçarşılı, 1968: 178; R. Yinanç, 1994: 553; Altınöz, 2009: 28; Hüsameddin, 1935: 47). Arifi Paşa, Karaca Bey'in yüz yaşında iken (1378/1379 yılında) vefat ettiğini (Arifi Paşa, 2011: 26; Hakkı-Nafız, 1998: 86⁴¹) belirtse de, sonraki gelişmeler bu tarihin mümkün olmadığını ve kronolojik bir hatadan ibaret olduğunu göstermektedir.

¹³ Mısır'da iktidara hâkim olan Emîr Taz ve Emîr Şeyhu.

¹⁴ Eratnaoğlu Mehmet Bey, Karaca Bey'i bazı dönemler Eratna topraklarını işgal ettiğinden dolayı yahut Memlûklu sultanlığı ile arayı açmak istemediğinden tutuklatıp Halep'e göndermiş olabilir.

Karaca Bey'in Eratnalılar tarafından tutuklanarak Memlúklulara gönderilmesi ile mesele kapanmış gibi görünse de sonraki gelişmeler durumun hiç de öyle olmadığını göstermektedir. Bu olay Dulkadirli ile sonuçtan sorumlu tutulan Eratnalılar arasında zaman zaman ortaya çıkan intikam duygusunun oluşmasına sebep oldu. Karaca Bey'den sonra başa geçen Dulkadirli beyleri bu olayın intikamını almak için fırsat buldukça Eratnalılara karşı saldırılarda bulunuyordu.

Halil Bey Dönemi Eratnalılar İle İlişkiler (1353-1386)

Karaca Bey'in ölümünden sonra Memluk Sultanı Melik Salih, daha öncede belirtildiği üzere Dulkadirli'lerin başına Ramazan Bey'i getirdi. Ancak Ramazan Bey Bozok Türkmenleri üzerinde istediği otoriteyi kuramadı. Karaca Bey'in oğullarından her biri Dulkadirli boy ve oymaklarından birinin başına geçerek civar bölgelere akınlar yapmaya başladılar. Memluk Sultanı Melik Salih, bölgedeki otorite boşluğunu gidermek için kendine bağımlı kalmak şartı ile Dulkadirli'lerin başına Halil Bey'i geçirdi (Varlık, 1989: 101; R. Yinanç, 1989: 19; Uzunçarşılıoğlu, 1937: 43).

Babası gibi cesur ve kahraman bir kişi olan Halil Bey de genişleme politikasını sürdürerek Behisni (Besni), Âmid (Diyarbakır) ve Harput taraflarını topraklarına kattı (Uzunçarşılıoğlu, 1937: 43). İlk fırsatta babasını Memlúklulara teslim eden Eratnalılar'dan öcünü almak için onlara saldırıp şehir ve kasabalarını yağmalamaya başladı. Bu dönemde Eratnalılar, iç karışıklıklardan dolayı birlik ve beraberlikten yoksundu. Bu durumu değerlendiren Türkmen reislerinden Ömer Bey, Malatya üzerine yürürken, Dulkadirli Halil Bey'de sınırlarını Zamantı'ya kadar genişletti (1360). Malatya'yı alan Ömer Bey aynı sene vefat edince burasını Dulkadirli Halil Bey almak istedi ancak halk şehri Dulkadirli'ye değil Memlúklulara teslim etti. Bunun üzerine Halil Bey, Eratnalılar'a ait olan Harput üzerine yürüdü. Harput kale kumandanı Eratnalılar'dan yardım alamayınca burasını Dulkadirli Halil Bey'e teslim etti. Harput kalesi daha sonra Dulkadirli ile Memlúklular arasında birkaç kez el değiştirdi. Hatta Memlúklulara tâbii olmasına rağmen Halil Bey burası yüzünden onlarla çatışmaktan bile geri kalmamış, üzerine gönderilen iki orduyu da bozguna uğratmıştı (Ünal, 1989: 21; Varlık, 1989: 101; Özyayın-Başar, 1994: 330; R.Yinanç,1989: 19-20; aynı mlf., 1994: 553).

Halil Bey de babası Karaca Bey gibi Eratnalılara karşı bazen saldırgan politikalar izlerken bazen de ortak düşmanlarına karşı birlikte hareket etmişlerdi. 1362 yılının Eylül ayında Memlúkluların Malatya valisi Esendemir Tazı Anadolu'ya saldırdığında Dulkadirli, Eratnalılar ile birlikte valiye karşı hareket etmişlerdi. Dulkadir ve Eratna beyleri Emîr Esendemir Tazı'ya karşı birlikte yaptıkları taarruzda onu avla meşgul iken bir baskınla yakaladılar. Fakat Emîr Esendemir bir çaresini bularak Malatya'ya kaçtı (Hakkı-Nafız, 1998: 86; Uzunçarşılı, 1968: 178). Dulkadirli Halil ve Eratnalı Memhmet beylerinin birlikte yaptıkları bu akınlar Memlúk sultanını oldukça rahatsız etti. Sultanının emriyle şam Naibi Yolbuđa, yanlarında mancınık ve

kale fetih teçhizatları da bulunan yirmi dört bin¹⁵ kişilik bir kuvvetle bunların üzerine doğru harekete geçti. Dulkadir ve Eratna topraklarına saldıran bu ordu önemli bir sonuç alamadan geri döndü (Hakkı-Nafiz, 1998: 86; Uzunçarşılı, 1968: 178-179). Bir süre sonra Dulkadir ve Eratna beylerinin Memluk valisi ile sürtüşmesindeki problemin Malatya valisinden kaynaklandığı anlaşılınca sorun giderildi.

Eratnalı Mehmet Bey ölünce yerine küçük yaşta olan oğlu Alaaddin Ali başa geçirildi¹⁶. Gerek Sultanın küçük yaşta oluşu gerekse emirlerin birbirleriyle nüfûz yarışına girmiş olmaları ülkeyi kaosa ortamına soktu. Eratnalıların diğer düşmanları gibi Dulkadirli de bu durumdan istifade ederek fırsat buldukça Eratna topraklarına saldırıyordu (Varlık, 1989: 102). Bu dönemde Dulkadirli Halil Bey, bazen Eratnalılar'ın düşmanlarıyla birlikte hareket ediyor bazen de Eratna'nın iç işlerine müdahil olarak emirlerin isyanlarını destekliyordu. Eratnalılar, Erzincan emiri Mutahharten'e saldırdığında, Dulkadirli Halil Bey Mutahharten'e destek olmak için kardeşi İbrahim'i çok sayıda askerle birlikte ona yardıma gönderdi. Eratnalılar, Erzincan emirine destek için gelen bu kuvvet karşısında yenilgiye uğradı (Esterâbâdî, 1990: 158; Yücel, 1970: 39-40; Yücel, 1989: 257).

Halil Bey'in Öldürülmesi

Sultanı Berkuk, Dulkadirli Halil Bey'in Eratna topraklarını yağmalamasından ve onların aleyhine olan tavırlarından rahatsız olduğu için Halil Bey'i Elbistan emirliğinden aldı ve yerine kendi emirlerinden Mübarekşah'ı atadı. Halep kuvvetlerini yanına alarak Elbistan üzerine yürüyen Mübarekşah, Halil Bey'i önce yense de daha sonra yenildi ve öldürüldü (M.Halil Yınanç, 1993: 657; R. Yınanç, 1994: 554).

Eratnalılar, hem Mehmet Bey'in hem de oğlu Alaaddin Bey'in zayıf kişiliklerinden dolayı tam bir kargaşa ortamına düşmüştü. Eratnalılar'ın hizmetinde bulunan Kadı Burhaneddin Ahmed durumu değerlendirip Sivas'ta saltanatını ilan etti. Eratna emirleriyle girdiği çetin mücadeleler sonucu kurduğu devlet, güçlü yönetimini on sekiz yıl kadar sürdürdü (Göde, 1994: 129-134; Uzunçarşılıoğlu, 1937: 154-161; Holt, 1999: 179). Kadı Burhaneddin'in devlet kurma mücadelesinde Dulkadirli beyleri (Eratnalılara karşı) onu destekleyerek yardımcı oldular (Yücel, 1987: 17-18). Dulkadirli Halil Bey, kardeşi Osman'ı bir miktar kuvvetle Kadı Burhaneddin'in emrine vermişti. Kadı Burhaneddin, Eratnalıların Amasya emîri

¹⁵ Şam'dan 5000, Şam'ın diğer beldelerinden 7000 süvari ve Halep'ten de 12000 asker (Hakkı-Nafiz, 1998: 86).

¹⁶ Şikari ise, Eratnalılardan Mehmet Bey'in Eratna adında bir oğlunun olduğunu ve babasının ölümünden sonra hükümdar ilan edildiğini bildirir. Fakat Karamanlılar bunu memleketten çıkarınca İkinci Eratna'nın, Şam naiblerinden ve Dulkadiroğulları'ndan yardım talebinde bulunduğunu, tekrar hükümdar olsa da en sonunda Karamanoğlu Alâüddin Bey tarafından öldürüldüğünü belirtir (Boyacıoğlu, 2001: 62-63; Uzunçarşılı, 1968: 178-179).

Ahmed ile Kazabad'da yaptığı savaşta tehlikeye dűřünce Dulkadirliiler'den Halil adında cesur bir kimsenin yardımıyla canını kurtarabilmişti (Yücel, 1989: 66; M.H. Yınanç, 1993: 657). Kadı Burhaneddin Ahmed, devletin kuruluş aşamasında yardımlarını gördüğü, Dulkadirli Halil Bey'e Memlúklularla olan mücadelelerinde destek olmuştu. Halil Bey, řam askerleriyle girdiği bir mücadelede Harput Kalesi'ne sıkışıp kalmış ve Kadı Burhaneddin'in yardımıyla burada ki aciz durumundan kurtulup eski şerefli mevkine kavuşmuştu (Esterábâdî, 1990: 317). Memlúklularla çođu zaman arası açık olan Halil Bey, onlara karşı Kadı Burhaneddin'in yanında yer almıştı.

Memluk Sultanı Berkuk, Dulkadirli Halil Bey'in kendilerine karşı sergilemiş olduğu saldırgan faaliyetleri baskıyla engelleyemeyeceğini anlayınca ona hediyeler göndererek dostça ilişkiler kurmaya çalıştı. Ancak bu durum uzun sürmedi. Bir süre sonra Halil Bey, Memlúklulara karşı yeniden dűřmanca tavırlar içine girdi. Bunun üzerine Memlúk Sultanı Berkuk, Dulkadirliiler'in iç çekişmelerinden yararlanarak Halil Bey'i ortadan kaldırmak istedi. Halil Bey, Memlúkler'in tahrik ve hileleri sonucu kardeşi Harput beyi İbrahim¹⁷ tarafından bir suikast sonucu öldürüldü. Halil Bey de babası gibi Memlúklularla iyi geçinemeyince cinayetini kurban gitti (Arifî Pařa, 2011: 28; Söylemez, 2008: 88). Memluk Sultanı Berkuk, Dulkadirli İbrahim Bey'i yardımlarından dolayı büyük emirleri arasına alarak ona hil'at ve hediyeler verdi (Esterábâdî, 1990: 344). Halil Bey'den sonra Dulkadirliilerin başına Süli Bey (Sevli) geçti (1386-1387) (Merçil, 1991: 291; Uzunçarşılıoğlu, 1937: 43). Süli Bey, hem Osmanlıya hem de Kadı Burhaneddin Ahmed'e kızlarını vermek suretiyle bu iki devletin dostluğunu kazanmıştı (Uzunçarşılıoğlu, 1937: 171). Dulkadirli Süli Bey'de genellikle Memlúklulara dűřman olduğundan dolayı, Timur Anadolu'ya geldiğinde elçiler göndererek onu Suriye üzerine yürümeye teşvik etmişti (Aka, 1995: 30-31). Memlúklular, Dulkadirliiler'in başında sorun çıkaran, güçlü bir bey istemedikleri için Karaca ve Halil beyler gibi Süli Bey'i de bir suikast sonucu öldürdüler (1397) (Koca, 2002: 300).

Sonuç

1337 yılında Elbistan ve Maraş bölgesinde Memlúklulara bağlı olarak kurulmuş olan Dulkadir Beyliği, her ne kadar beylik olarak adlandırılrsa da güçlü oldukları dönemlerde beylikten daha çok âdeta bir devlet gibi hareket etmişlerdi. Bazen Memlúk, Safevi ve Osmanlılara kafa dahi tutmuşlardı. Buldukları coğrafyanın dağlık bir bölgede oluşu onların kontrol altına alınmasını zorlaştırdığı için tâbî oldukları Memlúklular dahi Dulkadirliiler üzerinde tam bir otorite kuramamıştı. Oldukça stratejik bir konumda yer alan Dulkadirliiler, tarihteki birçok büyük devlet ve beylikten daha uzun süre hayat sürmüşlerdi.

¹⁷ Bazı kaynaklarda "Umurođlu" olarak geçer (Esterábâdî, 1990: 344).

Dulkadirliilerin iki asra yakın bir zaman hüküm sürmelerinde komşu devlet ve beyliklere karşı takip ettikleri siyaset etkili olmuştu. Komşularına karşı izledikleri politikada menfaatleri neyi gerektiriyorsa onu yapmışlardı. Bazen Memlûklulara karşı Osmanlıların bazen de Osmanlılara karşı Memlûkluların yanında yer alarak onların himayesini sağlamışlardı. Bazen de menfaatleri gereği komşu beyliklerle (Eratna gibi) bir olup Memlûklulara karşı cephe almışlardı.

Dulkadirliiler, uzun bir süre Memlûklular ile Eratna arasında tampon bir bölge konumunda olmuştu. Memlûklular, Eratnalıları hâkimiyet altında tutmak için genellikle Anadolu'daki ileri karakolları yani uc beyliği konumundaki Dulkadirliiler'i onlara karşı devamlı bir tehdit unsuru olarak kullanıyorlardı. Ne zaman ki Emir Eratna, Memlûklulara karşı tabîlik işlemlerini yerine getirmese yahut bağımsızlık teşebbüsünde bulunsa Dulkadirliiler, Mısır sultanlığının teşvikleri doğrultusunda Eratnalılar üzerine seferler düzenlerdi. Bu yüzden Dulkadirli Türkmenleri Eratnalıları güneyde fazlaca uğraştırmışlardı. Ne zaman ki Dulkadirliiler, Kilikya Ermenileri yahut Memlûklular emirleri ile mücadeleye girse Eratnalılar rahat bir nefes alıyorlardı. Her ne kadar barış ortamının sağlandığı dönemlerde Dulkadirliiler, Karamanoğulları'na karşı Eratnalılar'a destek vermişse de iki beylik arasındaki ilişkilerde daha çok intikam hissi hâkimdi. Bu durumun en büyük sebebi ise Halep valisi Boğarus'u destekleyen Karaca Bey'in, Eratnalı Mehmet Bey tarafından tutuklanarak Mısır sultanlığına teslim edilmesi idi.

Netice itibarıyla Memlûkluların Eratnalılar ile yahut Dulkadirliilerin Memlûklular ile olan ilişkilerinin boyutu Dulkadirli-Eratna ilişkilerini de belirlemişti. Kısacası Dulkadirli-Eratna ilişkilerinde en etken faktör genellikle Memlûklular olmuştu.

Kaynakça

Ahmet Refik (1989). *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Arifi Paşa (2011). *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti*, (Ed.: Y. Alparslan ve S. Yakar), Kahramanmaraş: Ukde yayınevi.

Atalay, B. (1973). *Maraş Tarihi ve Coğrafyası*. İstanbul: Dizerkonca Matbaası.

Aka, İ. (1995). *Timurlular*, Ankara: Türkiye Diyanet Yayınevi.

Akgündüz, A., Öztürk, S. Ve Baş, Y. (2008). "Dulkadir Beyliği Devrinde Darende", *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmalar II*, (Ed.: Alparslan Y., Karataş, M. Ve Yakar, S.). Kahramanmaraş.

Akgündüz, A., Öztürk, S. ve Baş, Y. (2002). *Darende Tarihi*. İstanbul: Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları.

Altınöz, İ. (2009). *Dulkadir Eyâletini Kuruluşu ve Gelişmesi*. Kahramanmaraş: Halim Ofset.

- Aziz B. Erdeřir-i Esterâbâdî (1990). *Bezm u Rezm (Eđence ve Savaş)*. (Çev. Mürsel Öztürk). Ankara: Kúltür Bakanlığı Yayınları.
- Bayram, M. (1994). *Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları teşkilatı)*. Konya: Damla Ofset Matbaacılık Ticaret A.ř.
- Boyacıoğlu, R. (2001). *Karamanoğulları Tarihi*. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Demir, M. (2005). *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas şehri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Döğüş, S. (2008). "Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri", *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit, Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*. (Ed.: Alparslan, Y., Karataş, M. ve Yakar, S.). Kahramanmaraş.
- Edhem (Eldem), H. (1982). *Kayseri şehri -Selçuklu Tarihi'nden Bir Bölüm*. (Haz. K. Göde). Ankara: Kúltür Bakanlığı Yayınları.
- Göde, K. (1994). *Eratnalılar (1327-1382)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gündoğdu, H. (1986). *Dulkadirli Beyliği Mimarisi*. Ankara: Kúltür Bakanlığı Yayınları.
- (Yaşar), H. H. (1935). *Amasya Tarihi*. (Yayına Haz.: M. Aydın) III. İstanbul: Aydınlık Basımevi.
- Holt, P.M. (1999). *Haçlılar Çağı, XI. Yüzyıldan 1517'ye Yakındağu*. (Çev.: Özden Arıkan). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Karadeniz, H. B. (2008). Dulkadirli Beyliği Tarihine Kısa Bir Bakış. *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmalar I*. (Ed.: Alparslan, Y., Karataş, M. ve Yakar, S.), Kahramanmaraş.
- Kaya, S. (2008). Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükümeti. *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmalar I*. (Ed.: Alparslan, Y., Karataş, M. ve Yakar, S.), Kahramanmaraş.
- Koca, S. (2002) Anadolu Türk Beylikleri. *Genel Türk Tarihi*, (Ed.: Güzel, H. C. Ve Birinci, A.), C.4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Köprölü, F. (1986). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluğu*. İstanbul: Ötügen yayınları.
- Merçil, E. (1991). *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Öz, M.A. (1999). *Bütün Yönleriyle Gürün*. İstanbul: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Özaydın, A. Ve Başar, F. (1994). *İslâm Tarihi*. C.8. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Seferoğlu ř.K. ve Müderrisoğlu A., (1986). *Türk devletleri Tarihi (Etnolojik Bir Deneme)*. Ankara: Yenigün Matbaası.
- Söyleme, F. (2008). Osmanlı-Dulkadirli Siyasi ve Sosyal Múnasebetleri. *Maraş Tarihi'nden Bir Kesit Dulkadir Beyliği Araştırmalar I*. (Ed.: Alparslan, Y., Karataş, M. ve Yakar, S.), Kahramanmaraş.

- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (1962). Ağaçeriler. *Bellekten*, 36 (103)
- Sümer, F. (1952). Bayatlar. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.IV, İstanbul.
- Sümer, F. (1970). Anadolu'da Moğollar. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi- I*, Ankara.
- Şikârî (1946). *Karamanoğulları Tarihi*. (Yay.: Mesud Koman). Konya: Halkevi Güzel Sanatlar Komisyonu.
- Takiyyüddin Ahmed B. Ali el-Makrizî (1982). *Kitabü's-Süluk li-Ma'rifeti Düveli'l Müluk*. (Neşr.: M. M. Ziyade). C.II/I, Kahire.
- Turan, O. (1993). *Selçuklular ve İslâmiyet*. İstanbul: Boğaziçi yayınları.
- Uzunçarşılıoğlu, İ.H. (1968). Sivas-Kayseri ve Dolaylarında Eretna Devleti. *Bellekten*, 32 (126).
- (Uzunçarşılı), İ. H. ve Rivan Nafız (1998). *Sivas Şehri*. (Haz.: R. Toparlı). Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Uzunçarşılıoğlu, İ.H. (1988). Eretna. *İslam Ansiklopedisi*. C.4, İstanbul.
- Uzunçarşılıoğlu, İ.H. (1937). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyulu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ünal M.A. (1989). *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Varlık, M. Ç. (1989). Dulkadıroğulları Beyliği. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.X, İstanbul.
- Yinanç, M.H. (1993). Dulkadirliılar. *İslam Ansiklopedisi*, C.III, İstanbul.
- Yinanç, M.H. (1340). Maraş Emirleri. *TTEM*, Sayı.84, İstanbul.
- Yinanç, R. (1989). *Dulkadir Beyliği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yinanç, R. ve Elibüyük, M. (1988). *Maraş Tahrir Defteri I*. Ankara: Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Yinanç, R. (1994). Dulkadıroğulları. *TDVİA*. C.IX, İstanbul 1994.
- Yinanç R. (2002). Dulkadıroğulları Beyliği. *Türkler*. C.6., (Edi.: H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yücel, Y. (1987). *Kadı Burhaneddin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yücel, Y. (1970). *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Yücel, Y. (1989). *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar Eretna Devleti-Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti-Mutahharten ve Erzincan Emirliği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, Y. (1988). *Çobanoğulları Beyliği- Çandaroğulları Beyliği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.